

УДК 3732.091.33-027.22

РОЗВИТОК ПІЗНАВАЛЬНИХ ІНТЕРЕСІВ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В ПРОЦЕСІ ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Карук І.В.

Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського

У статті висвітлюється важлива проблема розвитку пізнавальних інтересів у дітей дошкільного віку в процесі експериментальної діяльності. Автор акцентує увагу на взаємозв'язку пізнавального інтересу та експериментальної діяльності дошкільників. Наведено аналіз поглядів науковців, щодо експериментальної діяльності дошкільників та розвитку пізнавального інтересу. Описано етапи, структурні компоненти експериментальної діяльності. Визначено переваги застосування з дітьми експериментальної діяльності в дошкільних навчальних закладах.

Ключові слова: експериментальна діяльність, пізнавальний інтерес, діти дошкільного віку, взаємодія, активність.

Постановка проблеми. Реформування національної системи освіти спричинило потребу в оновленні діяльності дошкільного навчального закладу. Одним із компонентів модернізації освітньої галузі є дослідно-експериментальна діяльність дошкільників. З огляду на це до даної діяльності нині посилено увагу. Дослідницька та експериментальна діяльність дітей – основа для задоволення цікавості про навколишній світ. Пізнавальний інтерес, пізнавальна активність до об'єктів, явищ з'являється лиш тоді, коли дитина починає встановлювати причинно-наслідкові залежності, простежувати логіку подій, коли відбувається пошукова діяльність.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема розвитку пізнавальних інтересів у дошкільників в процесі експериментальної діяльності привертала увагу таких видатних науковців: Г. Беленька, Н. Глухова, Н. Кот, Н. Лисенко, З. Плохій, М. Поддяков, Н. Яришева та інші. Вони розробили структуру, умови та зміст дослідної діяльності з дошкільниками [1; 7]. На думку вище згаданих науковців, експеримент розглядався як частина педагогічного процесу. І. Куліковська, А. Савенков, Н. Совгір довели, що тільки в умовах спеціально розробленої педагогічної технології, експеримент з дітьми дошкільного віку досягне бажаних результатів, а досліджувана активність перетвориться в надзвичайно важливу якість особистості, яка відображає рівень її пізнавального розвитку і соціалізації, і виникнення пізнавального інтересу.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Розширення, доповнення відомих даних про експериментальну діяльність дітей дошкільного віку та взаємозв'язок даної діяльності з розвитком пізнавальних інтересів.

Мета статті. Головною метою цієї роботи є розкриття змісту розвитку пізнавальних інтересів у дітей дошкільного віку у процесі експериментальної діяльності їх взаємозв'язок.

Виклад основного матеріалу. Проблема розвитку у дітей інтересу до навчальної діяльності – одна із складних проблем психології і педагогіки, і одне з найважливіших завдань сучасної освіти. Головним джерелом виникнення інтересу є переживання радості від зробеного, почуття впевненості у своїх силах, у творчих здібностях. Тому у психолого-педагогічній літературі мають бути здійснені серйозні розробки питань сутності такого інтересу, основних чинників, які його зумовлюють.

Поняття «інтерес» у педагогіці і психології трактують як форму прояву пізнавальної потреби, яка забезпечує спрямованість особистості на усвідомлення мети діяльності й тим самим сприяє орієнтації, ознайомленню з новими фактами в більш повному і глибокому відображенні дійсності. Суб'єктивно інтерес виявляється в емоційному тоні, якого набуває процес пізнання, в увазі до об'єкта. Задоволення інтересу не призводить до його вгасання, навпаки – викликає нові захоплення, що відповідають більш високому рівню пізнавальної діяльності. Інтерес в динаміці свого розвитку може перетворюватися в нахил як прояв потреби в здійсненні діяльності, яка викликає інтерес [4, с. 147].

Стійкість інтересу виражається в тривалості його збереження й інтенсивності. Про стійкість інтересу свідчить подолання труднощів у здійсненні діяльності, що сама по собі інтересу не викликає, але є умовою здійснення цікавої діяльності. Оцінка широти або вузькості інтересу визначається його змістовністю і значимістю для особистості.

При правильній організації педагогічної діяльності вихованців і систематичної і цілеспрямованої виховної діяльності виникнення пізнавального інтересу може і повинна стати стійкою рисою особистості дошкільника і робить сильний вплив на його розвиток.

Серед можливих засобів розвитку пізнавальних інтересів дошкільників особливої уваги заслуговує експериментальна діяльність, це пов'язано з тим, що знання засвоюються наба-

гато міцніше, коли діти спостерігають за певними явищами та об'єктами, досліджують їх, здобуваючи інформацію самостійно, і роблять певні висновки.

Пізнавальний інтерес є важливим мотивом, внутрішнім психологічним імпульсом, який стимулює дитину до активної діяльності, до оволодіння знаннями, вміннями та навичками, а головне, до виникнення інтересу як більш стійкого емоційного ставлення до навколишньої дійсності [5]. На основі цього мотиву у процесі розвитку дослідницької діяльності, у дітей дошкільного віку виникає потреба дізнатися для себе якомога більше нового.

Отже, пізнавальний інтерес – це активне, мотивоване, емоційне ставлення учнів до предмета пізнання, яке має систематично враховуватися і розвиватися у процесі навчальної діяльності, оскільки впливає на формування і розвиток особистісної спрямованості дитини. В дошкільному віці допитливість, потреба в нових враженнях, прагнення експериментувати та досліджувати виникає ще в ранньому дитинстві, то педагогам потрібно тільки уміло підтримувати і стимулювати до виникнення пізнавального інтересу за допомогою експериментальної діяльності.

Науковець О. Смірнова вивчала взаємодію дорослого та дитини в діяльності, та довела, що в дошкільному віці воно виконує значиму роль для становлення самостійних дій дитини. Вона визначила, що засвоєння нових видів діяльності (предметна, ігрова, навчальна чи експериментальна) проходить через ряд етапів [15].

На першому етапі, ще не свідомо дошкільниками нова діяльність – експериментування, існує тільки як характеристика їх активності. Педагог, який хоче досягти експериментальної діяльності, активно використовує її при взаємодії з дітьми. Дошкільники, в свою чергу, повторюючи дії за дорослим, поступово втягуються в загальну атмосферу діяльності. Успішне включення діяльності експериментування в уже сформовану активність дитини, вимагає від дорослого емоційної забарвленості в неї при одночасній спрямованості, як до дитини, так і до самої діяльності. Особисте відношення дітей до нової для них діяльності з'являється тільки під впливом емоційно – хороших відносин з дорослим. При цьому готується перехід на наступний етап становлення діяльності.

На другому етапі, експериментування виступає на перший план у свідомості дитини, воно вже не обумовлено присутністю дорослого. Дитина починає відчувати яскраві позитивні емоції при зіткненні з діяльністю, у нього виникає бажання діяти самостійно і контролювати дії партнерів.

Однак власне ставлення дитини до нової діяльності ще не склалося, тому вона розгортається тільки в присутності дорослого, як носія цих відносини.

На третьому етапі відбувається закріплення діяльності експериментування в свідомості дитини, що пов'язано зі становленням власного до неї відношення. На цьому етапі роль дорослого відбувається в напрямку самостійних дій дитини. Важливим стає лише фактичне присутність дорослого, підтримка дій дитини.

На четвертому етапі, експериментування, як діяльність, стає надбанням самої дитини. Роблячись усвідомленим, воно вже не вимагає присутності дорослого, мотивуючого дитячу активність, що проявляється в ініціативних діях дитини.

Отже, пройшовши всі етапи становлення експериментування, вже усвідомлена і привласнена діяльність експериментування може бути використана, як засіб освоєння інших видів діяльності, а також формування певних якостей особистості, подальшого розвитку дитячих інтересів, і пізнавального в тому числі.

Дослідження (Н. Поддьяков, А. Поддьяков, І. Фрейдкін, Л. Парамонова, Н. Веракса, А. Савенков, О. Афанасьєва) показують, що дитяче експериментування можна визначити як перетворюючу діяльність дошкільнят, в якій пізнаються властивості і якості об'єктів навколишнього світу. В ході пошукової діяльності діти вчаться спостерігати, роздумувати, відповідати на питання, робити висновки, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки, дотримуватись правил техніки безпеки [6].

Як показав аналіз наукових даних, експериментальна діяльність та дослідницька активність дитини, яка включає і пізнавальний інтерес, має складну та взаємопов'язану структуру [10]. В ній виділяється:

1. Мотиваційний компонент, пов'язаний з інтересом, бажанням дитини вести дослідницький пошук вирішення проблеми і проявом наполегливості в досягненні мети. У структурі експериментальної діяльності це постановка проблеми і мети, які необхідно розв'язати.

2. Змістовний компонент, пов'язаний з уявленнями про можливі способи і засоби здійснення дослідницького пошуку рішення проблеми – це висунення гіпотез.

3. Операційний компонент, що відображає досвід практичного використання дошкільниками дослідницьких умінь для вирішення проблеми в процесі експериментування (перевірка гіпотез, аналіз отриманого результату та формулювання висновків).

Отже, дотримання даної орієнтовної структури та використання педагогом різноманітних методів і прийомів під час експериментальної діяльності з дітьми дошкільного віку (експериментальна робота, досліді, бесіди, спостереження, словесно-логічні завдання, проблемні ситуації, використання творів художньої літератури, праця на природі, ігри), дає можливість дітям досліджуючи самостійно отримати знання у певній логічній послідовності, а не гото-

вих знань від педагога. Тому можна виокремити такі основні переваги експериментальної діяльності з дітьми в дитячому навчальному закладі:

- дошкільники мають змогу отримати реальні уявлення про досліджувані об'єкти, про його взаємозв'язок з іншими об'єктами і з середовищем існування;
- під час експериментування діти здатні до таких розумових операцій, як аналіз і синтез;
- розвивається мовлення, так як дошкільнику необхідно розповідати про побачене, робити висновки;
- в процесі експериментальної діяльності формується самостійність, уміння ставити цілі, висувати гіпотези та уміння досягати поставленої мети;
- під час експериментальної діяльності розвивається емоційна сфера дитини, творчі здібності, формуються трудові навички, зміцнюється здоров'я за рахунок підвищення загального рівня рухової активності;
- під час експериментальної діяльності у дітей дошкільного віку розвивається пізнавальна активність, і формується пізнавальний інтерес, який необхідний під час навчальної

діяльності, як в дошкільному навчальному закладі, так і під час навчання в школі.

Висновок і пропозиції. Отже, якщо застосувати у дошкільному навчальному закладі експериментальну діяльність, то в результаті діти навчаться міркувати, сперечатись, сміливо висловлювати власну думку. Дошкільники оволодіють способами пошуку істини, а не будуть пасивним споживачем інформації (мало знати, слід ще й розуміти). Завдяки експериментальній діяльності виникає і розвивається пізнавальний інтерес, який є своєрідним епіцентром активізації навчання, розвитку пізнавальної активності дітей, формування у них позитивного ставлення до процесу й результатів своєї праці. Уміння щось побачити, здивуватися, захопитися, не відступити перед труднощами, а, діставши відповідь, знову прагнути вперед у незвідане, – все це, разом узятє, і є інтерес. Він дарує радість творчості, радість пізнання і тісно пов'язаний з експериментальною діяльністю. Але подальшого дослідження потребують питання вивчення експериментальної діяльності дітей дошкільного віку в історії дошкільної педагогіки.

Список літератури:

1. Беленька Г.В. Експериментування – крок до пізнання / Г.В. Беленька // Дошкільне виховання. – 2007. – № 5. – С. 10.
2. Кіт Г.Г. Формування дослідницьких умінь як складової сенсорно-пізнавальної компетентності дітей дошкільного віку / Г.Г. Кіт // Стандарти дошкільної освіти: дискурс науки і практики : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, 11 квітня 2014 року, м. Київ / ред. кол.: В.О. Огнев'юк, Л.Л. Хоружа, В.І. Юрченко, Г.В. Беленька. – Київ: Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2014. – С. 112–120.
3. Голюк О.А. Методичні аспекти розвитку системного мислення дітей старшого дошкільного віку засобами ТРВЗ-педагогіки / О.А. Голюк // Актуальні проблеми дошкільної та початкової освіти в контексті європейських освітніх стратегій: збірник матеріалів науково-практичної конференції викладачів і студентів інституту педагогіки, психології і мистецтв (Вінниця, ВДПУ ім. М. Коцюбинського, 4-5 квітня 2012 р.) / за ред. Г.С. Тарасенко; Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, інститут педагогіки, психології і мистецтв. – Вінниця: ФОП Корзун Д.Ю., 2012. – С. 116–122.
4. Гончаренко С. Український педагогічний словник / С. Гончаренко. – К.: Либідь, 1997. – 367 с.
5. Запаліть вогник допитливості молодших школярів : методичний посібник / Укладач І.В. Сидорець. – Вінниця: ВДПУ, 2010. – 65 с.
6. Галина Кіт. Пошуково-дослідницька діяльність дітей дошкільного і молодшого шкільного віку: засадничо-процесуальний аспект // Актуальні проблеми дошкільної та початкової освіти в контексті європейських освітніх стратегій: збірник матеріалів науково-практичної конференції викладачів і студентів інституту педагогіки, психології і мистецтв (Вінниця, ВДПУ ім. М. Коцюбинського, 4-5 квітня 2012 р.) / За ред. Г.С. Тарасенко; Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, інститут педагогіки, психології і мистецтв. – Вінниця: ФОП Корзун Д.Ю., 2012. – С. 100–105.
7. Кіт Г.Г. Поисково-исследовательская направленность профессиональной деятельности воспитателя детского дошкольного учреждения // Дошкольное образование: опыт, проблемы, перспективы: Сборник материалов VIII Международного научно-практического семинара (Барановичи, 23-24 марта 2017 года). – Барановичи: БарГУ, 2017. – С. 249–251.
8. Колеснік К.А. Основні орієнтири виховання підростаючого покоління в Україні / К.А. Колеснік // Наукові пошуки XXI століття: молодіжний вимір III Міжнародної дистанційної науково-практичної конференції. – Київ, 2015. – С. 177–182.
9. Крутій К.Л. Актуальність і значущість впливу STREAM – освіти на формування культури інженерного мислення в дошкільників // Innovations and modern technology in the educational system : contribution of Poland and Ukraine. International scientific and practical conference / Sandomierz, Poland, 2017. – С. 192–197.
10. Ладовір С.О. Пізнавальний розвиток старшого дошкільника / С.О. Ладовір // Дошкільна освіта. – Запоріжжя: ЛПРС, 2003. – 44 с.
11. Маленькі дослідники. Програма пізнавального розвитку дошкільників у пошуково-дослідницької діяльності // Палітра педагога. – 2008. – № 2. – С. 11.
12. Микичур Т.С. Гуманно-особистісний підхід до дитини в освітніх системах Європи / Т.С. Микичур // Актуальні проблеми дошкільної та початкової освіти в контексті європейських освітніх стратегій: Збірник матеріалів науково-практичної конференції викладачів і студентів інституту педагогіки, психології і мистецтв (Вінниця, ВДПУ ім. М. Коцюбинського, 3-5 квітня 2013 р.) / За ред. Г.С. Тарасенко; Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, інститут педагогіки, психології і мистецтв. – Вінниця: ФОП Корзун Д.Ю., 2013. – Вип. 2. – С. 56–59.

13. Поддьяков Н. Мышление дошкольников в процессе экспериментирования со сложными объектами / Н. Поддьяков // Вопросы психологии. – 1996. – № 4. – С. 14–24.
14. Присяжнюк Л.А. Організація дослідницької діяльності дошкільників у контексті екологізації освітнього середовища ДНЗ / Л.А. Присяжнюк // Імідж сучасного педагога : всеукр. наук.-практ. освітньо-популярний часопис. – 2015. – № 6. – С. 28–30.
15. Смирнова Е.О. Дошкольник в современном мире / Е.О. Смирнова. – М.: Дрофа, 2006. – 155 с.

Карук И.В.

Винницкий государственный педагогический университет
имени Михаила Коцюбинского

РАЗВИТИЕ ПОЗНАВАТЕЛЬНОГО ИНТЕРЕСА У ДЕТЕЙ ДОШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА В ПРОЦЕССЕ ЭКСПЕРИМЕНТАЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

Аннотация

В статье освещается важная проблема развития познавательных интересов у детей дошкольного возраста в процессе экспериментальной деятельности. Автор акцентирует внимание на взаимосвязи познавательного интереса и экспериментальной деятельности дошкольников. Приведен анализ взглядов ученых, по экспериментальной деятельности дошкольников и развития познавательного интереса. Описаны этапы, структурные компоненты экспериментальной деятельности. Определены преимущества применения с детьми экспериментальной деятельности в дошкольных учебных заведениях.

Ключевые слова: экспериментальная деятельность, познавательный интерес, дети дошкольного возраста, взаимодействие, активность.

Karuk I.V.

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University

DEVELOPMENT OF KNOWLEDGE INTERESTS IN PRESCHOOL CHILDREN IN THE PROCESS OF EXPERIMENTAL ACTIVITY

Summary

The article highlights the important problem of development of cognitive interests in preschool children in the process of experimental activity. The author focuses on the relationship between cognitive interest and experimental activity of preschoolers. An analysis of the views of scholars on the experimental activities of preschoolers and the development of cognitive interest is given. The stages, structural components of experimental activity are described. The advantages of using experimental children in pre-school educational institutions are determined.

Keywords: experimental activity, cognitive interest, children of preschool age, interaction, activity.